

Biografie Benjamin Holländer

Benjamin Holländer wordt geboren op 14 mei 1859 in het Duitse plaatsje Röhe, dat tegenwoordig een deelgemeente is van Eschweiler. Hij is het tweede kind in een rij van 10 kinderen van Moses Holländer (1832 – 1911) en Hubertina Hartog (1835 – 1900). De Holländers uit Eschweiler zijn een sterk vertakte familie, waartoe ook Anne Frank behoort via haar moeder Edith Holländer.

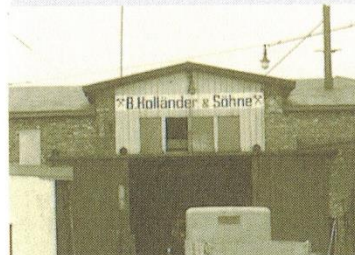

Wilhelmina and Benjamin Holländer: Oma and Opa Stolberg

In 1889 trouwt Benjamin met Wilhelmina Lichtenstein (1860 – 1924). Hij is dan 30 jaar. Ze krijgen vijf kinderen: Sophie (1892 -? Shoah slachtoffer), Leo (1893 – 1968), Friedrich ('Fritz' 1895 – ? (Shoah slachtoffer)), Max (25 juni 1896 – 13 februari 1897)¹ en Frieda (1898 – 1943). Benjamins kleinkind Wilma herinnert zich hem als een hele aardige man die goed voor zijn medewerkers zorgde. Zo gaf hij zijn chauffeurs geld voor koffie onderweg en zorgde hij ervoor dat zijn medewerkers zich op het werk konden omkleden en douchen en eten in een kantine.²

B. Holländer & Söhne (sons) factory in Stolberg, with an enlarged detail of the factory sign

In 1894 heeft Benjamin een bedrijf in ijzer en lomp en woont het gezin in Eschweiler aan de Dürenerstraße 67. Na 1921 richt Benjamin samen met zijn zonen Leo en Fritz de firma *B. Holländer & Söhne* op. Het bedrijf is gevestigd in Stolberg Atsch (vlak bij Aken) en is een van de grootste ijzer, staal en machine bedrijven in het Rijnland.

¹ E-mail Stadtarchiv Aachen d.d. 30 januari 2020.

² Neumann-Holländer 2016, Wilma's Story – Growing Up in Nazi Germany and Colonial Rhodesia, p. 19-20, 23.

Op 24 oktober 1924 overlijdt Wilhemina en wordt Benjamin weduwnaar op 65 jarige leeftijd. Maar gelukkig gaan het hem zakelijk voor de wind. Tot de klantenkring van *B. Holländer & Söhne* behoren grote industriële bedrijven uit de regio. Ook Benjamins ongehuwde dochter Frieda werkt in het bedrijf al is ze geen mede-eigenaar.³ Bovendien zorgt ze, samen met het dienstmeisje Helene, voor haar vader bij wie ze ook inwoont.⁴ Op vrijdagen bezoekt Benjamin samen met zijn neef Sali Blech⁵ en zijn kleinkinderen de synagoge in Eschweiler.⁶ Benjamin loopt ook elke vrijdagnamiddag naar het huis van zijn kleinkinderen om hem te zegenen voor de Sabbat. Het leven is relatief goed. Tot 1938. Joden worden steeds verder uit het maatschappelijk leven verbannen. Ze moeten hun spaartegoeden, paspoorten en andere bezittingen inleveren, verliezen hun baan en hun staatsburgerschap en worden geweerd uit winkels en scholen. De eerste Joden worden uit Duitsland verdreven. Na de Kristallnacht van 9 op 10 november 1938 worden Benjamins zonen Leo en Fritz gearresteerd.⁷ Leo wordt al snel weer werd vrijgelaten om de gedwongen verkoop van het bedrijf af te handelen. Op 22 december 1938 wordt *B. Holländer & Söhne* op bevel van de nationaal-socialistische regering verkocht voor een appel en een ei. De nieuwe eigenaar is zich bewust van dit onrecht en belooft een financiële compensatie. Maar voordat het zover komt, overlijdt hij als gevolg van een treinongeluk.

Fritz wordt naar het concentratiekamp Buchenwald gestuurd, waar hij vier weken gevangen zit. Hij komt er in fysiek slechte staat uit. Hij probeert naar Mexico te emigreren, maar slaagt daar niet in. Leo emigreert op 27 juli 1939 -één maand voor de uitbraak van de Tweede Wereldoorlog- met zijn vrouw Meta en hun drie kinderen Walter, Wilma⁸ en Doris naar Zuid-Rhodesië (tegenwoordig Zimbabwe).

Nu leven in Nazi-Duitsland voor Benjamin niet langer mogelijk is, vlucht hij samen met zijn dochter Frieda in april 1939 naar Maastricht. Benjamin is dan bijna 80 jaar. De consequentie daarvan is dat ze stateloos worden. Ze gaan wonen aan de Koning Clovisstraat 84 en worden bij de verhuizing geholpen door een vriend uit Vaals. Zoon Leo en diens gezin bezoeken Benjamin en Frieda hier nog voor hun vertrek naar Zuid-Rhodesië. Het appartement is mooi ingericht met de meubels die ze kunnen hebben kunnen meenemen uit Duitsland. Benjamin slaagt er zelfs in om wat achtergehouden sieraden mee te nemen én zijn auto. Deze laatste weliswaar tegen betaling van hoge belastingen, zoals het geval was bij alle Joden die nazi-Duitsland verlieten.⁹ Wanneer ook Maastrichtse joden gedeporteerd worden in augustus 1942, begraaft Benjamin de sieraden in de tuin. Zijn buurman Petrus Dobbelseijne weet hiervan en zorgt ervoor dat de spullen na de oorlog terug gegeven worden aan Benjamins zoon Leo.¹⁰

Een aantal familieleden van Benjamin en Frieda woont ook in of nabij Maastricht. Benjamins neef Sali Blech¹¹ is een jaar eerder vanuit het Duitse Eschweiler naar Maastricht gevlucht. Hij zal in het voorjaar van 1940 enkele maanden bij Benjamin en Frieda inwonen. Benjamins nicht Mathilde

³ E-mail Friedhelm Ebbecke-Bückendorf d.d. 26 november 2019.

⁴ Zie Neumann-Holländer 2016, *supra* voetnoot 2, p. 22.

⁵ Sali Blech werd ook Holocaust-slachtoffer. Zijn biografie is terug te vinden op www.struikelsteentjes-maastricht.nl

⁶ Zie Neumann-Holländer 2016, *supra* voetnoot 2, p. 21.

⁷ Zie Neumann-Holländer 2016, *supra* voetnoot 2, p. 32-33. Zie ook *supra* voetnoot 3.

⁸ Het betreft hier Benjamins kleindochter Wilma Neumann-Holländer, schrijfster van het boek genoemd onder voetnoot 2.

⁹ Zie Neumann-Holländer 2016, *supra* voetnoot 2, p. 48. Zie ook *supra* voetnoot 4.

¹⁰ Zie Neumann-Holländer 2016, *supra* voetnoot 2, p. 50.

¹¹ Sali's moeder Sibilla Hartog is een zus van Benjamins moeder Hubertine Hartog.

Beesman¹² woont ook in Maastricht en er is een neef in Heerlen¹³. Het is dan ook heel waarschijnlijk dat deze familieleden elkaar bezoeken tijdens hun verblijf in Nederland, in ieder geval tot aan hun arrestatie, onderduik of deportatie. Wanneer de eerste deportatieronde van 25 augustus 1942 wordt aangekondigd, staat Benjamin niet op de lijst. Frieda wel, maar ze zal niet meegaan met dit transport. Misschien krijgt ze toestemming om voor haar bejaarde vader te blijven zorgen? In Limburg werden - in tegenstelling tot de Randstad- oudere en zieke joden tot 10 april 1943 vrijgesteld van deportatie. Het gevolg was dat de joodse bevolking van Limburg tot april 1943 uit overwegend ouderen bestond.¹⁴ Maar ook deze groep joden moet uiteindelijk uit Limburg vertrekken en komt terecht in kamp Vught.¹⁵ Ook Frieda: na een kleine vijf jaar aan de Koning Clovisstraat gewoond te hebben, worden ze 8 april 1943 op transport gezet naar kamp Vught. Benjamin gaat niet mee¹⁶; hij krijgt van de autoriteiten toestemming om opgenomen te worden in het bejaardenhuis aan de Gasthuisstraat 19 in Meerssen.¹⁷ Maar uiteindelijk wordt hij daar op 30 maart door de *Sicherheitsdienst* opgepakt, samen met medebewoner Salomon Zeligman, en naar het Huis van Bewaring gestuurd aan de Minderbroedersberg in Maastricht.¹⁸ Van hieruit worden Benjamin - bijna 85 jaar oud- en Salomon op 1 april overgebracht naar Westerbork.¹⁹ Vier dagen later, op 5 april 1944, worden beide mannen doorgestuurd naar Auschwitz²⁰ waar ze waarschijnlijk direct na aankomst op 8 april 1944 worden vermoord.²¹

Frieda zit gevangen in kamp Vught van 8 april tot 3 juli 1943. Vandaaruit wordt zij gedeporteerd naar het verzamelkamp Westerbork. Drie dagen later, op 6 juli 1943, wordt ze op transport gezet naar Sobibor en direct na aankomst vermoord. Ze sterft op 9 juli 1943, 44 jaar oud.

Benjamins zoon Fritz wordt op 22 maart 1942 naar Izbica gedeporteerd, een doorgangsetto in Oost-Polen²² van waaruit hij gedeporteerd wordt naar een vernietigingskamp. Ook dochter Sophie wordt slachtoffer van de Shoah. Zoon Leo is de enige die de oorlog overleeft. Na aankomst in Zuid-Rhodesië richt hij het bedrijf "L. Hollander IJzer- en Machinebedrijf" op, dat uitgroeit tot een succesvolle onderneming. Hij sterft op 14 juni 1968.

Onze speciale dank gaat uit naar Benjamins kleindochter Doris Holländer en haar echtgenoot Martin Page. Zij stuurden ons het boekje *Wilma's Story – Growing Up in Nazi Germany and Colonial Rhodesia*

¹² Mathildes moeder Henriette Lichtenstein is een zus van Benjamins echtgenote Wilhelmine Lichtenstein. Henriette woonde met haar man Karel Beesman en kinderen in Maastricht. Henriette sterft in 1930 en Mathilde sterft in Auschwitz op 31 augustus 1942.

¹³ Het betreft Erich Holländer, een zoon van Benjamins broer Joseph.

¹⁴ van Rens, H. A. J. (2013). De vervolging van joden en Sinti tijdens de Tweede Wereldoorlog in de Nederlandse provincie Limburg, p. 158-159.

¹⁵ Zie <https://www.historischnieuwsblad.nl/nl/agenda/5605/deportatie-van-limburgse-joden-tijdens-de-tweede-wereldoorlog.html>

¹⁶ Zijn naam komt niet voor in de Vughtcartotheek die opgesteld is door de Duitsers. E-mail NIOD d.d. 3 februari 2020.

¹⁷ Dat staat vermeld op Benjamins Joodse Raad kaart, aldus Herman van Rens in zijn e-mail d.d. 31 januari 2020.

¹⁸ RHCL, archief 07.A17, inventaris no. 55. Benjamins inschrijvingsnummer is 471 (zie foto).

¹⁹ Brief Befehlshaber Sicherheitsdienst Maastricht, d.d. 1 april 1944 (zie foto).

²⁰ E-mail kamp Westerbork d.d. december 2019.

²¹ E-mail Herman van Rens d.d. 31 januari 2020.

²² *Supra* voetnoot 3. Zie ook Neumann-Holländer 2016, *supra* voetnoot 2, p. 51.

(ISBN 978-194517569-5) waarin de memoires van hun inmiddels overleden (schoon)zus Wilma Neumann-Holländer gebundeld zijn.

(Foto's uit *Wilma's Story*)

Opa Holländer with Walter on his lap and cousins Erich (standing) and Heinz (on toy horse), Sophie's sons

DER BEFEHLSHABER
der Sicherheitsdienst und des
als die deutschen Sicherheitsdienst
AUSSENSTELLE MAASTRICHT

Maastricht, den 1. April 1944.

Die nachstehend aufgeführten Juden, die im Huis van Bewaring Maastricht, einsitzen, werden auf Anordnung der hiesigen Dienststelle am 1.4.44 auf Transport gesetzt.

- 1) E l e k a n , Rozetta Laura, geb. 4.1.1891,
wohnh. Venlo, Kleine Kerkstr. 11,
- 2) Harnsen geb. Samuel, Rebecca, geb. 20.2.1886 Twello,
wohnh. Geleen-Lutterade, A. Printhagenstr. 2,
- 3) Keulaarts geb. Hellman, Lina, geb. 15.2.1884,
wohnh. Schaesberg, Hompertsweg 19,
- 4) Kohnke geb. Mahler, Lydia,
geb. 16.12.1892 Krefeld,
wohnh. Venlo, Mercatorstr. 10,
- 5) Trompetter, David, geb. 18.9.1875,
wohnh. Schimmert, A 64,
- 6) Verheijden geb. André, Celina, geb. 30.7.1880,
wohnh. Maastricht, Gr. Stokstr. 19,
- 7) Zeligmann, Salomon, geb. 25.7.1881 Meerssen,
wohnh. Meerssen, Gasthuisstr. 19,
- 8) Holländer, Benjamin, geb. 14.5.1859 Eschweiler,
wohnh. Meerssen, Gasthuisstr. 19,
- 9) Samuel geb. Noach, Leentje, geb. 9.2.1862 Deventer,
wohnh. Deventer, Kleine Overstr. 2,
- 10) Schnook, Jetta, geb. 26.2.1862 Bell,
wohnh. Venlo, Kleine Kerkstr. 11.

Der Aussendienststellenleiter:

1.V.

Kommandant

Brief van de Befehlshaber Sicherheitsdienst Maastricht, Benjamins naam onder nr. 8.